

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Rzeszowie

LRZ.410.012.05.2019

Pan
Marek Bańkowski
Wójt Gminy Bukowsko
38-505 Bukowsko 290

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/19/077 Zapobieganie rozprzestrzenianiu się barszczy kaukaskich w Polsce

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Urząd Gminy Bukowsko, 38-505 Bukowsko 290 (w dalszej treści Urząd)
Kierownik jednostki kontrolowanej	Marek Bańkowski – Wójt Gminy Bukowsko od 21 października 2018 r., Piotr Błażejowski – Wójt Gminy Bukowsko od 22 listopada 2010 r.
Zakres przedmiotowy kontroli	Prawidłowość i skuteczność realizacji działań dotyczących zwalczania barszczy kaukaskich
Okres objęty kontrolą	Lata 2013-2019 (do czasu zakończenia czynności kontrolnych, tj. 14 sierpnia 2019 r.)
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o <i>Najwyższej Izbie Kontroli</i> ¹
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Rzeszowie
Kontroler	Władysław Tabasz, doradca prawny, upoważnienie do kontroli nr LRZ/100/2019 z dnia 12 czerwca 2019 r.

(akta kontroli str.1-4)

II. Ocena ogólna² kontrolowanej działalności

Uzasadnienie
oceny ogólnej

Najwyższa Izba Kontroli (NIK) stwierdza, że Gmina Bukowsko, w latach 2013-2019 (do czasu zakończenia czynności kontrolnych), prowadziła w niepełnym zakresie działania mające na celu identyfikowanie i zwalczanie barszczy kaukaskich³ na jej terytorium. Urząd identyfikował problem występowania barszczy kaukaskich, podejmując współpracę z Powiatem Sanockim. Jednak na brak skuteczności działań Urzędu wpływał brak współpracy z innymi instytucjami publicznymi i/lub organizacjami pozarządowymi, których statutowym celem jest ochrona przed gatunkami inwazyjnymi roślin. Na nieruchomościach należących do Gminy oraz na gruntach prywatnych położonych w obrębie Gminy (w tym Skarbu Państwa reprezentowanego przez Wody Polskie oraz Zarząd Dróg Wojewódzkich) zidentyfikowano przypadki występowania tych roślin mimo, iż nie sporządzano formalnej diagnozy potrzebnych działań i nakładów finansowych. Przypadki występowania tych roślin na gruntach o powierzchni 30,67 ha (następnie 31,92 ha) zidentyfikował Starosta Powiatu Sanockiego, we współpracy z Gminą, prowadząc w latach 2014-2016 inwentaryzację stanowisk oraz zlecając ich likwidację w ramach projektu realizowanego na obszarze kilku gmin, w tym Gminy Bukowsko i z jej udziałem finansowym.

Mimo, iż osiągnięto zakładane w projekcie rezultaty/wskaźniki projektu, a ponadto swoje działania wdrożył na terenie Gminy Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale (likwidacja barszczy przez wypasanie), nie zmniejszyło się zjawisko inwazji barszczy na nowe tereny i odradzanie się roślin na stanowiskach objętych zabiegami.

W trakcie kontroli Gmina zintensyfikowała działania na rzecz aktualizacji wiedzy na temat zjawiska występowania stanowisk barszczy oraz niezbędnych działań zapobiegawczych ich rozprzestrzenianiu się. Urząd przystąpił do sporządzenia *Programu usuwania barszczy*

¹Dz. U. z 2019 r. poz. 489 ze zm. Dz. U. z 2019 poz. 1571 - dalej: ustawa o NIK

² Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną, jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

³ Dla celów kontroli określenie to obejmuje: barszcz Sosnowskiego i barszcz Mantegazziego.

Sosnowskiego z terenu Gminy Bukowsko na lata 2019-2024⁴, o czym Wójt Gminy poinformował Radę Gminy w trakcie jej sesji w dniu 12 sierpnia 2019 r. Gmina przyjęła na siebie określone obowiązki monitorowania i zwalczania barszczy, zawierając z Powiatem Sanockim umowę partnerstwa z dnia 22 maja 2014 r., nie realizując jednak w pełni warunków umowy w tym zakresie.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny kontrolowanej działalności

OBSZAR **Diagnozowanie potrzeb i prowadzenie działań zwalczających barszcze kaukaskie oraz działań informacyjnych dotyczących zagrożenia wynikającego z kontaktu z tymi roślinami.**

Opis stanu
faktycznego

Gmina Bukowsko, w okresie objętym kontrolą, nie dokonywała i nie zlecała oszacowania zakresu niezbędnych działań oraz ewentualnych nakładów finansowych dla skutecznego zwalczania barszczy kaukaskich. Jednocześnie posiadała informacje na temat zjawiska pozyskane od sołtysów, rolników pracowników Urzędu Gminy oraz przekazane przez Powiat Sanocki w 2014 r. i z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie (WFOŚiGW) w 2018 r.

Na terenie Gminy realizowane były w okresie 2013-2019 dwa zadania mające na celu ograniczenie rozpowszechniania się barszczy.

W pierwszym zadaniu realizowanym przez Powiat Sanocki Gmina przystąpiła, na zasadzie partnerstwa, w dniu 10 czerwca 2013 r. do projektu pn. *Program ochrony rodzimej flory powiatu sanockiego przed gatunkami inwazyjnymi oraz ograniczeniu ich rozprzestrzeniania się i wnikania w obręb Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery Karpaty Wschodnie*, w ramach którego realizowane zostały prace związane z likwidacją barszczu Sosnowskiego.

Beneficjentem projektu był Powiat Sanocki przy udziale partnerskich samorządów gmin: Bukowsko, Besko, Komańcza, Sanok i Zarszyn, miasta Sanoka oraz miasta i gminy Zagórz.

Pozyskane dofinansowanie na realizację w/w programu pochodziły ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2009-2014 w ramach Programu Operacyjnego PL02 Ochrona bioróżnorodności biologicznej i ekosystemów zostały.

Głównymi działaniami Projektu było monitorowanie i zwalczanie, edukacja oraz promocja. Koszt ogólny projektu na lata 2014 - 2016 i częściowo w 2017 r. to kwota 1.219.201,00 zł.

Wkład finansowy Gminy Bukowsko to kwota 15.000 złotych, jak również pomoc w zakresie lokalizacji stanowisk barszczy.

Zwalczanie barszczu Sosnowskiego obejmowały grunty położone na terenie Gminy Bukowsko w miejscowościach Karlików, Płonna, Bukowsko, Wola Piotrowa, Wola Sękowa, Przybyszów.

W ramach niszczenia rośliny zastosowano zabiegi agrotechniczny mechaniczny, ręczny, ręczne wykopywanie, wykaszanie, chemiczny ręczny i strzykawkowy. Wykonawca prac wyłoniony został przez Powiat Sanocki, w postępowaniu przetargowym przeprowadzonym w myśl ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. *Prawo zamówień publicznych*⁵.

W drugim zadaniu, bez udziału Gminy, Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale (ODR) zakwalifikował na terenie wsi Płonna w Gminie Bukowsko, do działań służących zwalczaniu barszczu Sosnowskiego metodą wypasu, cztery prywatne działki gruntowe (użytki zielone). ODR złożył w roku 2018 w WFOŚiGW wniosek o dofinansowanie zwalczania barszczu Sosnowskiego m.in. na terenie wsi Płonna. Na podstawie wizji w terenie komisja WFOŚiGW stwierdziła, że ze względu na liczne występowanie barszczu

⁴ Dalej Program.

⁵ Dz.U. z 2004 r. nr 19, poz. 177, ze zm.

Sosnowskiego na wszystkich działkach zgłoszonych przez oferenta oraz zagrożenie dalszym rozprzestrzenianiem się tej rośliny na sąsiednie tereny, prowadzenie działań służących zwalczaniu barszczu Sosnowskiego jest uzasadnione.

(akta kontroli str. 14-33)

W Regulaminie Organizacyjnym Urzędu żadnemu wydziałowi nie przypisano jednoznacznie zadań, obowiązków i uprawnień w zakresie postępowania zestawionym występowaniem barszczu kaukaskich.

Sprawy z tym związane realizował Referat Gospodarki Nieruchomościami, Rolnictwa i Działalności Gospodarczej, z obsadą wieloosobową.

W zakresie jego działania były przewidziane czynności polegające m.in. na „prowadzeniu spraw rekultywacji gruntów” oraz reagowaniu na zjawiska „zagrożenia upraw roślin ze strony organizmów szkodliwych”.

Czynności takie były równocześnie wskazane w indywidualnych zakresach czynności dwóch pracowników omawianego referatu. Nie sprecyzowano jednak w tychże zakresach obowiązków dotyczących inwentaryzacji barszczu kaukaskich i ich zwalczania.

Jedna z pracownic tego referatu (Inspektor ds. rolnictwa) posiadała wykształcenie średnie rolnicze o kierunku hodowla zwierząt, z zakresem obejmującym m.in. uprawę roślin oraz higienę i choroby zwierząt.

Pracownicy Urzędu zajmujący się sprawami barszczu kaukaskich nie uczestniczyli w certyfikowanych szkoleniach dotyczących tej problematyki. W aktach Urzędu zachowano natomiast program konferencji naukowej pt. „Wpływ inwazyjnych gatunków roślin na bioróżnorodność w powiecie sanockim”, odbytej w dniu 21 grudnia 2016 r., w której wzięli udział pracownicy Urzędu. Na program konferencji składały się takie m.in. wykłady jak: a) *Inwentaryzacja i monitoring inwazyjnych gatunków roślin obcego pochodzenia – tradycyjne i nowoczesne rozwiązania metodyczne*, b) *Czynna ochrona rodzimej przyrody przed inwazją obcych gatunków roślin*, c) *Zastosowanie nawozu sztucznego „PERLKA” (cyjanamid wapnia) do zwalczania barszczu Sosnowskiego*, d) *Zmiany w składzie gatunkowym zbiorowisk pod wpływem zwalczania barszczu Sosnowskiego w powiecie sanockim*.

(akta kontroli str. 6-13)

W gminie nie obowiązywały procedury związane ze zwalczaniem barszczu kaukaskich. Wójt w złożonym wyjaśnieniu podał, że *Gmina Bukowsko nie posiada wytycznych, zarządzeń dotyczących procedury zwalczania barszczu kaukaskich, który występuje na terenie gminy od lat kilkudziesięciu. Miejscowi rolnicy prowadząc działalność rolniczą na własnych gruntach usuwają pojedyncze rośliny lub ich gniazda poprzez wykaszanie mechaniczne lub wykaszanie ręczne i wykopywanie*.

Rada Gminy nie podejmowała uchwał, a Wójt nie wydawał zarządzeń porządkujących sposób zwalczania barszczu kaukaskich.

Jednocześnie Rada Gminy podjęła w dniu 15 maja 2014 r. uchwałę (Nr XLVI/250/14) w sprawie udzielenia pomocy finansowej Powiatowi Sanockiemu, w kwocie 15 000 zł, z przeznaczeniem na dofinansowanie projektu pn. *Program ochrony rodzimej flory powiatu sanockiego przed gatunkami inwazyjnymi oraz ograniczenia ich rozprzestrzeniania się i wnikania w obręb Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery Karpaty Wschodnie*.

W efekcie podjętej uchwały Gmina Bukowsko zawarła z Powiatem Sanockim umowę partnerstwa, z dnia 22 maja 2014 r., zmierzającą do uregulowania wzajemnych praw i obowiązków stron w ramach partnerstwa mającego na celu realizację cytowanego wyżej Projektu. Gmina Bukowsko jako Partner była odpowiedzialna m.in. za promocję projektu oraz monitoring i zwalczanie w barszczu w części odpowiadającej terenowi Gminy Bukowsko.

Gmina zawarła także z Powiatem Sanockim umowę, z dnia 22 sierpnia 2014 r., na udzielenie pomocy finansowej w kwocie 15.000 zł z przeznaczeniem na realizację wspomnianego projektu.

Powiat Sanocki przekazał Gminie, w dniu 30 grudnia 2014 r., rozliczenie środków finansowych ze wskazaniem celów i sposobu wydatkowania (w tym: szczegółowy budżet w podziale na Beneficjenta i Partnerów oraz harmonogram wydatkowania).

(akta kontroli str. 14-33, 135-137)

W Gminie nie przyjmowano zasad dotyczących inwentaryzacji barszczy, w tym relacji z mieszkańcami w sprawie zwalczania barszczy. Jednocześnie w okresie objętym kontrolą wpłynęła do Urzędu jedna pisemna interwencja mieszkanki Gminy (m. Wola Piotrowa) kierowana pierwotnie do Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) w Rzeszowie, a dotycząca niekontrolowanego rozprzestrzeniania się barszczu Sosnowskiego i beczynności lub niewłaściwych terminów koszenia przez właścicieli gruntów zajętych rośliną. ARiMR Biuro Kontroli i Bezpieczeństwa przekazało skargę do Wójta Gminy Bukowsko „do rozstrzygnięcia zgodnie z właściwością i kompetencjami Wójta Gminy”. Jednocześnie podkreślono w piśmie ARiMR z dnia 9 sierpnia 2017 r. zakres zadań własnych gminy w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa jej obywateli. Z kolei Gmina, posilając się treścią wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu⁶, nie podejmowała działań względem właścicieli gruntów objętych barszczem ponieważ (zgodnie z wyrokiem) „nakładany na właścicieli nieruchomości obowiązek przeciwdziałania negatywnemu wpływowi barszczu Sosnowskiego na zdrowie i życie nie może być nadmiernie uciążliwy, to znaczy nie może dotyczyć tych działań, które wykraczają ponad niezbędne dla bezpośredniej ochrony życia i zdrowia”.

(akta kontroli str. 31, 138-149)

Na potrzeby realizowanego przez Powiat Sanocki Projektu, informacje o miejscach występowania barszczu zgłaszane były przez Gminy uczestniczące w Projekcie, zgłoszenia osób indywidualnych oraz w głównej mierze poprzez inwentaryzację przeprowadzoną przez pracowników Starostwa Powiatowego w Sanoku. Wszystkie zgłoszenia były weryfikowane w terenie w celu określenia zasadności zgłoszenia, określenia powierzchni występowania barszczu oraz dokładnej lokalizacji nieruchomości (numer działki, lokalizacja w obrębie działki). W trakcie realizacji Projektu część zgłoszeń dokonywanych było po rozpowszechnieniu informacji o Programie zamieszczanych w mediach i po przeprowadzonej akcji informacyjnej.

Ze względu na warunki realizowanego Programu, właściciel nieruchomości na której stwierdzono występowanie barszczu musiał wcześniej wyrazić pisemną zgodę na wejście na teren nieruchomości oraz na wykonywanie zabiegów zwalczających.

(akta kontroli str. 91, 130-133)

Wójt wyjaśnił, że *Gmina nie prowadziła żadnej inwentaryzacji stanowisk barszczu, ale posiada informacje na podstawie zgłoszeń sołtysów, rolników jak również rozeznania własnego pracowników Urzędu Gminy którzy wykonują prace w terenie.*

Jednocześnie Urząd dysponował inwentaryzacją wykonaną z inicjatywy Powiatu Sanockiego, obejmującą całą powierzchnię Gminy Bukowsko. Dokumentacja inwentaryzacyjna sporządzona została w 2014 r. na potrzeby realizacji omawianego wyżej projektu i zawierała szkic zalegania barszczy usytuowany na mapach geoportalu z określeniem lokalizacji i numerów działek gruntowych. Dokumenty inwentaryzacyjne zawierały wynik kontroli wypisów z rejestru gruntów dotyczących zgłoszonych działek, potwierdzenia zgodności zadeklarowanej do działania powierzchni działki z wielkością działki wpisaną do rejestru gruntów, metodą zastosowaną podczas zwalczania roślin inwazyjnych.

⁶ Wyrok Nr II SA/WR 590/15 z dnia 18 listopada 2015 r., Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego z dnia 19 kwietnia 2016 r., poz. 2104.

Za pomocą programu „Geoportal”, który umożliwia przegląd zdjęć satelitarnych, dokonano wyświetlenia poszczególnych działek w celu potwierdzenia iż są to tereny objęte barszczami oraz dokonano lokalizacji działek i właściwego zaplanowania działania w terenie (dojazdy, bliskość wód itp.). Wydruki zdjęć satelitarnych z programu Geoportal inwentaryzacja obejmowały zarówno tereny gminne jak i tereny prywatne. W poszczególnych miejscowościach zostało zidentyfikowanych:

- Karlików, pojedynczych sztuk 802, oraz skupiska grupowe na powierzchni 2.91 ha;
- Bukowsko, pojedyncze sztuki - 113 na 10 działkach;
- Wola Sękowa, pojedyncze oraz rosnące w kępach w ilości 120 sztuk oraz grupowe na powierzchni 0,02 ha - grunt stanowi mienie wiejskie Gminy;
- Wola Piotrowa, 6 skupisk, 125 egzemplarzy pojedynczych, na 9 działkach;
- Płonna, skupiska roślin na powierzchni 26.54 ha oraz pojedyncze sztuki w ilości 1610.

Ponadto Gmina uzyskała z WFOŚiGW w Rzeszowie protokół inwentaryzacji barszczy kaukaskich wykonany na terenie wsi Płonna, w dniach 28-29 maja 2018 r., obejmujący cztery działki gruntowe o powierzchni łącznej 40,48 ha o szacunkowym stopniu zajęcia działki od 30 do 50% powierzchni (pojedyncze rośliny oraz pojedyncze skupiska roślin).

Z inicjatywy Gminy nie przeprowadzano powtórnej inwentaryzacji stanowisk barszczy. Porównując jednocześnie efekty inwentaryzacji wykonanej na terenie wsi Płonna w roku 2014 i w roku 2018, stwierdzono wzrost obszaru zajętego barszczem Sosnowskiego.

Zdaniem NIK brak sporządzenia aktualnej inwentaryzacji barszczu Sosnowskiego występującego na terenie Gminy Bukowsko nie dawał możliwości na bieżące (coroczne) śledzenie zmian w wielkości obszaru zajętego przez barszcz i jednocześnie na stwierdzenie czy jego zwalczanie przynosi pożądane efekty, tj. określenie czy liczba tych stanowisk oraz ich wielkość ulega zmianom.

Gmina nie występowała, w okresie objętym kontrolą, o dofinansowanie działań związanych z inwentaryzacją barszczy. Przyczyny takiego stanu określił Wójt w złożonym wyjaśnieniu podając, że *Gmina nie występowała o dofinansowanie zadań zwalczania barszczu ze względu na to, że na gruntach będących własnością rolników którzy prowadzą działalność rolniczą w zakresie użytków zielonych barszcz ten jest na bieżąco usuwany w czasie prac polowych. Sytuacja jest całkowicie odmienna na gruntach właścicieli gruntów spoza terenu gminy którzy nie prowadzą żadnej działalności rolniczej to na tych gruntach rośliny rozprzestrzeniają się i ich liczba ma tendencję wzrostową.*

(akta kontroli str.31, 34-90, 130-137)

Gmina nie prowadziła w okresie objętym kontrolą zwalczania barszczy kaukaskich, ale współfinansowała projekt omówiony wyżej realizowany przez Powiat Sanocki. Objęto wówczas zwalczaniem barszczy łączną powierzchnię 30,67 ha, w tym cały obszar zajęty barszczem na terenie Gminy, łącznie z terenami prywatnymi.

Jednym z elementów realizacji Projektu było przeprowadzenie zabiegów zwalczających barszcz Sosnowskiego. Wykonawca prac został wyłoniony w drodze przetargu nieograniczonego. Zgodnie z wykonaną inwentaryzacją, specyfikacją warunków zamówienia oraz zawartą umową, w latach 2014 - 2015 na terenie Gminy Bukowsko zaplanowano wykonanie 6 etapów zwalczania na powierzchni 30,67 ha, których łączny koszt oszacowano na kwotę 539 710,00 zł.

Projekt Starostwa był realizowany w ramach wsparcia udzielonego przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię poprzez dofinansowanie ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2009 - 2014, Program Operacyjny PL02: Ochrona Różnorodności Biologicznej i Ekosystemów" realizowany był przez Powiat Sanocki w latach 2014-2016.

Gmina Bukowsko występowała jako Partner w Projekcie na zasadach określonych w umowie partnerskiej i umowie w sprawie udzielenia pomocy finansowej.

Wkład finansowy Gminy Bukowsko, jako Partnera w Projekcie, wynosił 15.000 zł i w całości (zgodnie z w/w umowami) został przeznaczony na zabiegi zwalczające barszcz Sosnowskiego.

W ramach realizacji przez Powiat Sanocki cytowanego Projektu, jako partnerzy w projekcie występowały wszystkie gminy z terenu powiatu (Besko, Bukowsko, Komańcza, Sanok, miasto Sanok, Tyrawa Wołoska, Zagórz, Zarszyn,), Nadleśnictwo Komańcza oraz Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Rolnictwa w Rzeszowie.

Powiat Sanocki zlecał na terenie Gminy zwalczanie barszczy kaukaskich, prowadzone w latach 2014 – 2016, w zależności od lokalizacji barszczu i woli właścicieli nieruchomości poprzez zabiegi mechaniczne i chemiczne.

Gmina nie monitorowała ilości stanowisk barszczy kaukaskich i nie prowadziła analizy skuteczności podejmowanych działań przez Powiat Sanocki na terenie Gminy.

Wójt wyjaśnił, że z dokumentów przedłożonych przez Starostwo wynikało, iż zgodnie z warunkami umowy na wykonywanie zabiegów zwalczających, po przeprowadzeniu danego etapu, przeprowadzana była kontrola prawidłowości wykonanych zabiegów. Kontroli poddawana była każda nieruchomość objęta zabiegami. Z przeprowadzonych kontroli sporządzany były protokoły odbioru. Jednym z elementów realizowanego Projektu była m.in. kontrola skuteczności zwalczania barszczu oraz występowania innych roślin inwazyjnych. W ramach tego zadania dokonywana była ocena skuteczności zwalczania na każdej nieruchomości. Dodatkowo na terenie powiatu sanockiego na obszarach zajętych przez barszcz Sosnowskiego wyznaczono 16 powierzchni kontrolnych o powierzchni 100 m² każda, na których przed rozpoczęciem zabiegów wykonano zdjęcie fitosocjologiczne. Dla każdej powierzchni sporządzono arkusz obserwacyjny z analizą ilości, żywotności barszczu oraz jego zachowaniu po zastosowanych zabiegach.

Inwentaryzacja przeprowadzona w roku 2013 i 2014 przez Starostwo Powiatowe w Sanoku na terenie Gminy Bukowsko wykazała występowania barszczu Sosnowskiego na łącznej powierzchni 30,67 ha. W latach następnych zlokalizowano barszcz w obrębie kolejnych nieruchomości.

Zwalczanie barszczu nie było prowadzone w obrębie 1 nieruchomości (miejscowość Płonna), której właściciel odmówił wyrażenia zgody na prowadzenie jakichkolwiek zabiegów zwalczających. W części przypadków właściciele nieruchomości wyrażali zgodę na stosowanie zwalczania przy zastosowaniu tylko określonych zabiegów np. zakaz stosowania środków chemicznych, uwzględnieniu programów rolno-środowiskowych, co było uwzględniane w zgodach na wejście na teren nieruchomości oraz w warunkach SIWZ w przetargu i w późniejszej realizacji umowy z wykonawcą zwalczania.

Łączna powierzchnia zajmowana przez barszcz na terenie Gminy Bukowsko (oszacowana na podstawie inwentaryzacji w latach 2014 - 2016) wynosiła około 31,92 ha w tym na gruntach prywatnych 30,55 ha. Wszystkie w/w powierzchnie objęte były zabiegami zwalczającymi.

Problem zwiększonego występowania barszczy na gruntach nieaktywnych rolniczo potwierdziły także oględziny prowadzone w dniach 8 i 9 lipca 2019 r., obejmujące około 30 ha gruntów, tj. działek w części objętych stanowiskami barszczu. Stanowiska występowania barszczu Sosnowskiego (dalej też „barszcz”) znajdowały się w następujących miejscach: Wola Sękowa (mienie wiejskie 0,02 ha – nieistniejąca wieś); Bukowsko (pas drogi przy drodze wojewódzkiej na zakręcie do Woli Piotrowej oraz na działce przy potoku własność prywatna); Karlików (przy drodze wojewódzkiej za potokiem na 3 działkach); Karlików (przy drodze do wyciągu narciarskiego i w korycie rzeki); Karlików (za wioską za cmentarzem przy drodze wojewódzkiej wzdłuż potoku); Karlików (rejon obór Zakładu Rolnego); Karlików (przy drodze wojewódzkiej w okolicy stadionu wiejskiego i obór); Karlików (w sąsiedztwie starego cmentarza); Karlików (rejon dawnego zakładu karnego po dwóch stronach drogi); Bukowsko (przy drodze na wysypisko); Bukowsko (przy drodze wojewódzkiej na górze przed skrętem na

wysypisko); Płonna (przed zabudowaniami, za cerkwią, przy drodze do Kamiennego i w otoczeniu cmentarza oraz przed Wysoczanami); Wola Piotrowa (przy drodze na Bukowicę przy granicy z Tokarnią, przy oborach).

Stwierdzono także występowanie młodych roślin barszczu, głównie w pasie drogowym po zabiegu koszenia oraz na skoszonej i wypasanej łące w m. Płonna.

(akta kontroli str.31, 92-129)

Gmina nie podejmowała innych działań mających skłonić właścicieli nieruchomości do niszczenia barszczu na swoich terenach bądź umożliwienia przeprowadzenia takich zabiegów przez Gminę. W przypadku działań podejmowanych przez Powiat Sanocki, Wójt wyrażał zgodę na wykonywanie zabiegów na obszarach będących mieniem Gminy. Wójt wyjaśnił ponadto, że pracownicy Urzędu wspomagali działania Powiatu w uzyskiwaniu zgody od mieszkańców i właścicieli na wejście w tereny prywatne.

Wójt wyjaśnił, że realizacja projektu Powiatu Sanockiego pozwoliła na osiągnięcie zakładanego efektu i spowodowała ograniczenie stanowisk barszczu kaukaskich oraz powierzchni przez nie zajmowanych na terenie Gminy. Jednocześnie podkreślił, że powstawały nowe ogniska barszczu na gruntach zaniedbanych i nie objętych uprawami.

Z kolei z materiałów przekazanych przez Starostwo w Sanoku wynikało, że zwalczanie prowadzone w latach 2014 - 2016 obejmowało, w zależności od lokalizacji barszczu i woli właścicieli nieruchomości, zabiegi mechaniczne i chemiczne. W ramach realizowanego Projektu prowadzony był m.in. monitoring skuteczności zwalczania barszczu oraz sporządzone zestawienia skuteczności zabiegów w latach 2014 i 2015 (będące załącznikami do Sprawozdań z postępów realizacji projektu). Z zestawień wynikało, że skuteczność zwalczania osiągnęła wskaźnik od 80 do 100%.

Podmiot realizujący likwidację barszczu na zlecenie Powiatu Sanockiego wykonywał utylizację usuniętych roślin na obszarze Gminy poprzez rozdrabnianie i pozostawianie resztek na miejscu. Gmina nie nakładała w tym okresie obowiązku utylizacji roślin na podmioty realizującego zwalczanie lub osoby prywatne.

Wójt wyjaśnił, że *zwalczanie barszczu poprzez wycinanie mechaniczne, ręczne wykopywanie, niszczenie chemiczne odbywało się na stanowiskach a pozostałości również pozostawały w miejscu rośnięcia barszczu, nie były wywożone oraz usuwane poza teren.*

Z dokumentacji uzyskanej przez Gminę w Starostwie wynikało, że zgodnie z warunkami SIWZ wykonawca miał obowiązek pozostawienia ściętego i rozdrobnionego barszczu na terenie nieruchomości w miejscu wykonywanego zabiegu. Przy stosowaniu zabiegu chemicznego roślina pozostawała w miejscu do chwili obumarcia.

W sprawozdaniu przekazanym Gminie przez Starostwo w Sanoku wynikało, że zastosowano następujące metody zwalczania barszczu: zabieg agrotechniczny mechaniczny - koszenie: kosiarkami rotacyjnymi, kosiarkami z wysięgnikiem do poboczy, kosiarkami - mulcerami, rozdrabnianie masy zielonej; zabieg agrotechniczny ręczny - wycinanie sprzętem ręcznym (np. sierp szwajcarski, maczeta, tasak, piłka ręczna na wysięgniku) lub ręczną kosą spalinową; zabieg agrotechniczny ręczny - wykopanie - wykopanie rośliny szpadlem lub przecięcie szyjki korzeniowej na gł. min. 20 - 30 cm poniżej powierzchni gruntu; zabieg chemiczny ręczny - opryskiwacz plecakowy, ręczny; zabieg chemiczny ręczny strzykawkowy - w przypadku pojedynczych okazów lub niewielkich stanowisk, oraz na terenach wymagających szczególnej staranności i ostrożności zabiegi wykonywane przy użyciu strzykawek (aplikator) dozując środek chemiczny wprost do szyjki korzeniowej rośliny

Gmina nie była kontrolowana, w okresie objętym kontrolą NIK, z tytułu realizacji jakichkolwiek działań mających związek z likwidacją barszczu kaukaskich.

(akta kontroli str. 31, 130-133)

W związku ze stwierdzeniem występowania w miejscowościach Gminy Bukowsko (Karlików, Płonna, Bukowsko, Wola Sękowa, Wola Piotrowa) stanowisk występowania barszczu Sosnowskiego w dniu 1 lipca 2019 r. kontroler poinformował Pana Marka Bańkowskiego Wójta Gminy Bukowsko o możliwości wystąpienia bezpośredniego niebezpieczeństwa dla zdrowia ludzkiego.

Wójt Gminy Bukowsko podjął działania w celu zapobiegnięcia stanowi zagrożenia poprzez powiadomienie Starostwa Powiatowego w Sanoku – Wydział Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa oraz pracowników Urzędu Gminy Bukowsko Referatu Gospodarki Nieruchomościami, Rolnictwa i Działalności Gospodarczej, które to jednostki mają bieżący kontakt z właścicielami gruntów zajętych barszczami kaukaskimi. Wójt potwierdził także, że w szkołach, dla których organem prowadzącym jest Gmina, przeprowadzano pogadanki z uczniami oraz rozpowszechniono ulotki instruktażowe (podczas uroczystości kończących rok szkolny).

Z informacji Wójta Gminy wynikało, że rolnicy którzy przez kilkadziesiąt lat mając styczność z rośliną nabyli praktyki w zachowaniu się w jej otoczeniu.

(akta kontroli str.5)

Gmina nie przeznaczala, w okresie objętym kontrolą, jakichkolwiek środków finansowych na edukację dotyczącą zagrożenia związanego z kontaktem z barszczem. Wykorzystała jednak do tego celu broszury, książki oraz plakaty i foldery przekazane przez Starostwo w ramach projektu zwalczania barszczu. Materiały te przekazano sołtysom, wywieszono na tablicy ogłoszeń oraz udostępniano (po powieleniu) osobom prywatnym i dzieciom szkolnym.

W trakcie trwania kontroli NIK na stronach internetowych szkół podstawowych z terenu Gminy Bukowsko (Zespół Szkół w Bukowsku, Zespół Szkół w Pobiednie, Zespół Szkół w Nowotańcu) funkcjonowały materiały ostrzegawcze i reklamowe dotyczące akcji zwalczania barszczy kaukaskich. Materiały te były sygnowane przez portal barszcz.edu.pl.

Od dnia 4 lipca 2014 roku funkcjonowała na stronie internetowej Urzędu zakładka kierująca zainteresowanych na stronę <http://powiat-sanok.pl/flora>, informującą o wdrożeniu *Programu ochrony rodzimej flory powiatu sanockiego przed gatunkami inwazyjnymi oraz ograniczeniu ich rozprzestrzeniania się i wnikania w obręb Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery Karpaty Wschodnie*.

(akta kontroli str. 129, 150, 157-159)

W trakcie trwania kontroli, w dniu 12 sierpnia 2019 r., Wójt Gminy poinformował Radę Gminy o sporządzeniu *Programu usuwania barszczy Sosnowskiego z terenu Gminy Bukowsko na lata 2019-2024*, w którym określono: cele i założenia Programu, charakterystykę rośliny, szkodliwość rośliny, pierwszą pomoc po kontakcie z barszczem, regulacje prawne określające obowiązek usuwania barszczu, metody zwalczania: mechaniczne i chemiczne, okres prowadzenia zabiegów, ocenę stanu aktualnego, położenie, powierzchnię, liczbę ludności Gminy Bukowsko, skupiska barszczu na terenie Gminy, działania planowane, zasady finansowania działań wynikających z realizacji Programu, okres realizacji Programu, sposób edukacji i informacji społeczeństwa w zakresie problematyki usuwania barszczu Sosnowskiego, harmonogram realizacji Programu, wskaźniki monitorowania Programu, metody i harmonogram usuwania barszczu z terenu Gminy (w tym na gruntach prywatnych), zadania podmiotu wykonującego prace związane z bezpośrednim zwalczaniem rośliny barszczu oraz wnioski i wykaz przepisów prawa.

(akta kontroli str. 160-162)

Gmina nie oznaczala pojedynczych stanowisk występowania barszczy, natomiast w efekcie realizowanego przez Powiat Sanocki omawianego wyżej projektu wykonano w roku 2014 „tablice informacyjne i pamiątkowe”. Sprawozdanie z realizacji projektu nie precyzowało miejsca montażu takich tablic.

Gmina dysponowała dwoma publikacjami wydanymi w wyniku realizacji przez Powiat Sanocki projektu, zatytułowanymi: „Rośliny w powiecie sanockim. Chronione, zagrożone, rzadkie, inwazyjne” autorstwa Mariana Szewczyka oraz „Zwalczanie barszczu Sosnowskiego. Doświadczenia i obserwacje w Powiecie Sanockim”.

Publikacje zawierały m.in. wskazania zakresu realizowanego projektu i dobre praktyki stosowane w zwalczaniu barszczu. Podkreślono skuteczność zastosowania nawozu sztucznego podając, że „obserwacje przeprowadzone w dniu 29 lipca 2016 roku potwierdziły skuteczność destrukcyjnego działania cyjanamidu wapnia również w tych warunkach eksperymentu: łodygi roślin zbrązowiały i stały się bardziej ruchome w glebie (niektóre osobniki się przewróciły), liście uwiędły i uschły - rośliny barszczu obumarły. Azotniak wprowadzony w postaci wygodniejszej do aplikacji pasty okazał się równie skuteczny jak ten w formie granulatu. Nawóz sztuczny „Perlka” również w tym przypadku okazał się 100% skuteczny w zwalczaniu barszczu Sosnowskiego, przy czym na tym etapie eksperymentu nie ustalono minimalnej dozy azotniaka wystarczającej do zniszczenia całej rośliny (nie tylko jej podziemnej części). Można założyć, że w tym przypadku może być ona większa od 5 g ze względu na dyspersję fitotoksycznych pierwotnych produktów rozkładu cyjanamidu wapnia w tkankach roślin o wysokości często przekraczającej 3 m. Sposób dozowania azotniaku przez otwór wywiercony w łodydze uwalnia wykonujących ten zabieg od konieczności ścinania całej rośliny, lecz prawdopodobnie wymusza konieczność stosowania większych od 5 g na roślinę dawek azotniaka, a na pewno wymaga wywiercenia otworu w jej łodydze i zastosowania innego sposobu wsypywania granulatu. Natomiast sporządzanie wygodnej do aplikacji pasty (o niepewnej trwałości w czasie przechowywania) z azotniaka i gliceryny jest czasochłonne i kłopotliwe. Metoda zwalczania barszczu Sosnowskiego polegająca na wprowadzaniu nawozu sztucznego „Perlka” do wnętrza jego łodygi jest bez wątpienia metodą ekologiczną. Jest całkowicie selektywna - w sposób wybiórczy zwalcza się pęd kwiatostanowy barszczu Sosnowskiego powstały w wyniku naturalnej selekcji nasion i siewek z innymi gatunkami i z własnym gatunkiem. Nie niszczy ona w przeciwieństwie do metod stosujących herbicydy roślin innych gatunków, czego konsekwencją jest wręcz eksplozywny rozwój barszczu Sosnowskiego, który w niezakłóconych systemach musi w czasie kiełkowania konkurować z innymi roślinami i tą konkurencję niekiedy przegrywa”.

(akta kontroli str. 14-33, 151-156)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

- Gmina nie realizowała w sposób skuteczny zadań w zakresie zwalczania i monitorowania barszczu kaukaskich, w tym zadania określonego w §6 umowy partnerstwa, zawartej z Powiatem Sanockim w dniu 22 maja 2014 r.

IV. Uwagi i wnioski

Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 *ustawy o NIK*, przedstawiając powyższe oceny wynikające z ustaleń kontroli, wnosi o:

Wnioski
pokontrolne

- podjęcie działań w celu bieżącego inwentaryzowania barszczu kaukaskich na terenie Gminy oraz wspierania skutecznego ich zwalczania.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Rzeszowie. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania
wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwagi i wykonania wniosku pokontrolnego oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań. W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Rzeszów, 12 września 2019 r.

Kontroler
Władysław Tabasz
Doradca prawny
/.../

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Rzeszowie
Dyrektor
Wiesław Motyka
/.../